สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

จังหวะฉิ่งแบบพิเศษ

สำหรับบทนี้จะกล่าวถึงเนื้อหาสาระของเรื่องจังหวะฉิ่งแบบพิเศษซึ่งพบว่ามีรูปแบบการตีที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นการกำกับจังหวะฉิ่งที่เป็นลักษณะเฉพาะเพลง และยังสะท้อนบทบาทของผู้บรรเลงฉิ่งได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ผู้บรรเลงฉิ่งนั้นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของเพลงเป็นสำคัญ เนื่องจากกระสวนของจังหวะนั้นมิได้ดำเนินไปอย่างสม่ำเสมอโดยตลอด แต่จะต้องดำเนินไปให้สัมพันธ์กับเพลงและลักษณะเฉพาะของเพลงนั้นๆ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า จังหวะฉิ่งแบบพิเศษ เป็นรูปแบบของจังหวะฉิ่งที่ใช้ในเพลงประกอบการแสดงโขน ละคร ดังนั้นเมื่อนำมาใช้ในการแสดง ก็ย่อมมิใช่ประโยชน์เพื่อการฟังเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องมีเรื่องของบทละครเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อการดำเนินเรื่องราวด้วย เพลงที่ใช้ก็สัมพันธ์กับบทละคร ซึ่งจะดำเนินเป็นช่วงๆ และสัมพันธ์กับอารมณ์ของตัวละครในบทต่างๆ จังหวะฉิ่งก็จะต้องกำกับจังหวะให้เหมาะสมกับทำนองเพลงและบทร้องเพื่อให้เกิดความกลมกลืน

พบว่ารูปแบบของจังหวะฉิ่งแบบพิเศษมี 6 แบบ ได้แก่

1. จังหวะฉิ่งลอย*
2. จังหวะฉิ่งแบบชาตรี
3. จังหวะฉิ่งแบบเพลงโอ้
4. จังหวะฉิ่งแบบเพลงเย้ย
5. จังหวะฉิ่งแบบเพลงเอกบท
6. จังหวะฉิ่งแบบเพลงช้าปี่

1. **จังหวะฉิ่งลอย** คือรูปแบบของจังหวะฉิ่งที่ใช้เฉพาะเสียง "ฉิ่ง" เป็นการตีโดยมิได้บังคับตายตัวว่าจะต้องตีช้าเร็วเท่าไร ไม่กำหนดว่าจะต้องช้า เร็วหรือตรงกับจังหวะ ลักษณะรูปแบบฉิ่งเช่นนี้ พบในเพลงที่มีท่วงทำนองล่องลอยเช่น เพลงรัวดึกดำบรรพ์ เพลงรัวสามลา และการร้องที่เป็นจังหวะอิสระในตอนขึ้นต้นของเพลงช้าปี่ใน ช้าปี่นอก เอกบท เป็นต้น

ผู้วิจัยใช้การบันทึกโน้ตโดยไม่มีการแบ่งห้องเพลง เนื่องจากการใช้รูปแบบของจังหวะฉิ่งในลักษณะนี้จะใช้กับท่วงทำนองที่มีความล่องลอย โดยไม่มีการกำหนดตายตัว

---

* รองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี เป็นผู้ให้คำนิยาม

ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงรัวดึกดำบรรพ์

เพลงรัวดึกดำบรรพ์

ครม ซ ล ท ดํ ร่มํ มํ มํ มํ มํ มํ มํ มํ มํ มํ มํมํ
ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊ

รํ มํ ดํ รํ ล ดํ ซ ล ดํ ซ ล ดํ
ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊ ʊʊ

ซ ล ดํ ซ ล ดํ ซลดํ ดํ ดํ ดํ ดํดํดํดํ รํ ท ล ซ
ʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊ ʊ ʊ ʊ ʊ

การกำกับจังหวะฉิ่งประเภทนี้เป็นจังหวะลอยก็จริงอยู่ ความช้าเร็วของการกำกับจังหวะฉิ่งในเพลงประเภทเพลงรัวนั้นมิได้กำหนดตายตัวว่าต้องมีความเร็วเท่าไร แต่ผู้บรรเลงจะต้องพิจารณาถึงความกลมกลืนกับท่วงทำนองเพลงด้วย หากเป็นช่วงที่มีทำนองเพลงห่างกันและสามารถทำให้เกิดความพร้อมเพรียงก็ควรทำ แต่เมื่อถึงท่วงทำนองที่ต้องการความล่องลอยก็ควรบรรเลงให้ถูกต้อง

ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงช้าปี่ (ครูมัณฑนา อยู่ยั่งยืน ผู้บอกทางร้อง)

เพลงช้าปี่

เมื่อ เอย
ซ̃ม ม ซมร์ทุร์ม ซ ทล ล ทล ร่ล ทลซทล ล ทลซทล รํ
ʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊʊ

สำหรับการร้องที่มีท่วงทำนองเช่นนี้ การกำกับจังหวะฉิ่งถือว่ามีความอิสระมากทีเดียว เนื่องจากเป็นการกำกับจังหวะที่ไม่ได้กำหนดตายตัวอย่างแท้จริง เพียงแต่ตีลอยไปจนกระทั่งหมดคำหรือถึงช่วงที่เข้าจังหวะปกตินั่นเอง

จะเห็นได้ว่ารูปแบบจังหวะฉิ่งตามตัวอย่างปรากฏเฉพาะเสียง “ฉิ่ง” เพื่อให้เกิดความล่องลอย เป็นอิสระ โดยไม่มีเสียง “ฉับ” มาปิดกั้น ซึ่งมีความเหมาะสมกลมกลืนกับท่วงทำนองเพลงที่ใช้

2. **จังหวะฉิ่งแบบชาตรี** คือรูปแบบของจังหวะฉิ่งที่มีลักษณะเฉพาะกับเพลงที่ใช้ในละครชาตรี จะปรากฏในบทร้องในละคร เช่นเรื่องมโนราห์ เรื่องรถเสน เป็นต้น

ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงชาตรีกรับ (ครูมัณฑนา อยู่ยั่งยืน ผู้บอกทางร้อง)

เพลงชาตรีกรับ

			- บัด - เอย			- - - บัด	- นั้น - -
- - - -	- ซ - ล	- ท - ล	- ฟ - ซ	- - - -	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - -
- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩

- - - พราน	- - - บุญ	- - - หลับ	- - - ไหล		-ใน - ไพร	- - - สาณต์	
- - - ซ	- - - ซ	- - - ซ	- - - ิท	- - - ำล	- ท - ล	- ซ - ิท	- ซ - -
- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩

- - - พราน	- - - บุญ		-หลับ-ไหล		-ใน - ไพร	- - - สาณต์	
- - - ำ	- - - ำ	- - - ับำ	- ท - ล	- - - ำล	- ท - ล	- ซ - ิท	- ซ - -
- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩

- - - แว่ว	- - - เสียง	- - - สาว	- ดัง - เอย		-สาว-ดัง	- - - กัง	- วาน - -
- - - ซ	- - - ิท	- - - ำท	- ซ - ซ	- - - -	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - -
- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩	- - - -	- ∪ - ∩

ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงร่ายชาตรี (ครูมัณฑนา อยู่ยั่งยืน ผู้บอกทางร้อง)

เพลงร่ายชาตรี

เมื่อ นั้น พระสุธนฟังน้องเอย		-ให้-หมอง	- - - ศรี	
ซ ล ล ล ล ท ล	- - - -	- ซ - ท	- - - ท	- - - -
			- - - -	- ป - ฉ

- จึง - เล้า	- - - โลม	- - - เอา	- - - ใจ		- นาง - เท	- - - วี	
- ล - ท	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - -	- ล - ล	- - - ล	- - - -
- - - -	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ
-อย่าทรงโศก	- โศ - กี	- เลย - -	-นง-คราญ	- -อย่าทรง	- - - โศก	- - - โส	- - - กี
- ซ ล ซ	- ท - ล	- ล - -	- ล - ล	- - ซ ล	- - - ซ	- - - ท	- - - ล
- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ

	- เลย - นง	- - - คราญ		- - - ถึง	- - - แม้	- - - จะ	- - - ไป
- - - -	- ล - ล	- - - ล	- - - -	- - - ท	- - - ท	- - - ซ	- - - ล
- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ

	- - - ไกล	- - - นิ	- เวศน์ - -	- ทั้ง - สอง	- - - องค์	- - - ทรง	- - - เดช
- - - -	- - - ล	- - - ล	- ล - -	- ล - ท	- - - ล	- - - ล	- - - ซ
- - - -	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ

	- ม - หา	- - - ศาล		-ทั้งสององค์	- ทรง-เดช	- ม - -	- หา - ศาล
- - - -	- ล - ท	- - - ท	- - - -	- ล ท ล	- ล - ซ	- ล - -	- ท - ท
- - - -	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- - - -	- ป - ฉ

- - ทั้งสอง	- - - องค์	- - - ทรง	- - - เดช		- ม - หา	- - - ศาล	
- - ล ท	- - - ล	- - - ล	- - - ซ	- - - -	- ล - ท	- - - ท	- - - -
- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ	- ป - ฉ

--- พระ	---จะ	---ทรง	--ถนอม		--- เยา	--- ว	-มาลย์--
- - - ท	- - - ซ	- - - ล	- - ลท	- - - -	- - - ล	- - - ล	- ล - -
- - - -	-ป - ก	- - - -	-ป - ก	- - - -	-ป - ก	- - - -	-ป - ก

- จง - ฝาก	--- ตัว	--- กับ	---ท่าน		-เถิด- น้อง	---รัก	
- ล - ซ	- - - ล	- - - ซ	- - - ล	- - - -	- ซ - ล	- - - ล	- - - -
- - - -	-ป - ก	- - - -	-ป - ก	- - - -	-ป - ก	- - - -	-ป - ก

-จงฝากตัว	- กับ - ท่าน	- เถิด - -	-น้อง-รัก	--จงฝาก	--- ตัว	---กับ	- - - ท่าน
- ซ ล ซ	- ซ - ล	- ซ - -	- ล - ล	- - ล ซ	- - - ล	- - - ซ	- - - ล
-ป - ก	-ป - ก	-ป - ก	-ป - ก	-ป - ก	-ป - ก	-ป - ก	-ป - ก

	-เถิด-น้อง	---รัก					
- - - -	- ซ - ล	- - - ล	- - - -				
-ป - ก	-ป - ก	-ป - ก	-ป - ก				

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่ารูปแบบของจังหวะฉิ่งปรากฏสัมพันธ์กับพยางค์ของคำร้อง ดังนี้

เมื่อ นั้น พระสุธนฟังน้องเอย		-ให้-หมอง	- - - ศรี	
ซ ล ล ล ล ท ล	- - - -	- ซ - ท	- - - ท	- - - -
			- - - -	-ป - ก

คำร้องในตอนขึ้นต้นบทไม่ปรากฏรูปแบบของจังหวะฉิ่ง เนื่องจากเป็นการร้องขึ้นต้นบทมีจังหวะที่ไม่ตายตัว จนกระทั่งไปเข้าจังหวะฉิ่งตอนหมดคำในวรรคแรก สำหรับร้องในตอนขึ้นบทนี้ อาจมีการขึ้นด้วยเนื้อเต็มที่ไม่ได้ขึ้นด้วย *เมื่อนั้น* การบรรจุคำร้องจะต่างไป ผู้บรรเลงฉิ่งจะต้องสังเกตว่าหมดคำในวรรคแรกของคำกลอนก็เข้าจังหวะในวรรคต่อไปได้ เช่น

นาคบาศ จำเพาะเอย		--- เหมาะ	- - - มั่น	
ซ ล ซ ล ท ล	- - - -	- - - ซ	- - - ล	- - - -
			- - - -	-ป - ก

-จึง - เล้า	--- โลม	--- เอา	--- ใจ		- นาง - เท	---วี	
- ล - ท	- - - ล	- - - ล	- - - ล	- - - -	- ล - ล	- - - ล	- - - -
- - - -	- ป - ก	- - - -	- ป - ก	- - - -	- ป - ก	- - - -	- ป - ก

จะเห็นว่ารูปแบบจังหวะฉิ่งที่ปรากฏมีกระเท่ากับอัตราชั้นเดียว แต่เว้นว่างไว้หนึ่งจังหวะ

-อย่าทรงโศก	- โศ - กี	- เลย - -	-นง-คราญ	--อย่าทรง	--- โศก	--- โส	- - - กี
- ซ ล ซ	- ท - ล	- ล - -	- ล - ล	- - ซ ล	- - - ซ	- - - ท	- - - ล
- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก

	- เลย - นง	--- คราญ	
- - - -	- ล - ล	- - - ล	- - - -
- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก

หากพิจารณาจากคำร้องจะเห็นว่าเป็นการบรรจุคำร้องมีการบรรจุคำร้องที่มีความถี่มากขึ้น จังหวะฉิ่งก็ปรากฏรูปแบบอย่างชั้นเดียวให้สัมพันธ์กับคำร้องนั่นเอง

รูปแบบของฉิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของเพลงนี้คือ

- - - -	- ป - ก	- - - -	- ป - ก	- - - -	- ป - ก	- - - -	- ป - ก

รูปแบบของจังหวะฉิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของเพลงในกลุ่มนี้ก็มาจากรูปแบบของจังหวะฉิ่งแบบชั้นเดียวนั่นเอง แต่มีการเว้นจังหวะว่างไว้เพื่อให้มีลีลาอย่างทางใต้ตามอย่างชาตรี ซึ่งจะเห็นได้จากกระสวนจังหวะที่เท่ากัน ดังนี้

- - - -	- ป - ก	- - - -	- ป - ก	- - - -	- ป - ก	- - - -	- ป - ก
- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก	- ป - ก

3. **จังหวะฉิ่งแบบเพลงโอ้** เป็นรูปแบบของจังหวะฉิ่งที่ใช้เฉพาะเพลงที่มีลักษณะการตัดจังหวะจาก 8 ห้อง ให้เหลือ 7 ห้องเพลง ตามทำนองเพลง พบว่าใช้ในกลุ่มเพลงประเภทเพลงลักษณะโอ้ต่างๆ เช่น โอ้ชาตรี โอ้ปี่ใน โอ้บางช้าง เพลงชมตลาด และเพลงยานี เป็นต้น

ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงโอ้ชาตรี (ครูสมาน น้อยนิตย์ ผู้บอกทำนอง)

เพลงโอ้ชาตรี

- - - ร	- - - ซ	- - - ล	- - - ท	- - - ล	- ซ - ม	- ม - ซ
ฟ ม ร ท	ล ท ร ม	ท ล ซ ม	ร ม ซ ล	- ม ร ท	- ล - ซ	- ม - ล
- ท - ล	- - - ร	- ด - ล	- - - ซ	- - - ฟ	- ร - ฟ	ซ ล - ซ
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฉ	- - - -	- - - บ	- - - ฉ

ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงชมตลาด (ครูสมาน น้อยนิตย์ ผู้บอกทำนอง)

เพลงชมตลาด

- - - -	- - - ร	- - - ล	- ท - ร	- - - ม	- ร - ท	ล ซ - ล
- - - -	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ - ม	- - - ร	- - - ม	- ซ - ล
- - - ม	- ซ ซ ซ	- - - ล	ท ล ซ ม	- - - ร	- - - ม	ร ท - ล
- - - ท	ร ท ล ซ	- - - ม	ร ม ซ ล	- - - ท	ร ท ล ซ	- ล - ท
- - - -	- ซ - ล	- ท - ล	- ซ ซ ซ	- - - ม	- ท ล ซ	- ม - ซ
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฉ	- - - -	- - - บ	- - - ฉ

ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงยานี (ครูมัณฑนา อยู่ยั่งยืน ผู้บอกทางร้อง)

เพลงยานี

	- - - โอ้		- เอ็น - ดู	- - - ร	- - จนา	
- - - -	- - - ซ๊ฟ	ซ๊ล๋ ซ๊ฟ	- ซ - ซ	- - - ด๊ด๋	- - ล ล	- ซ ล ล
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฉ	- - - -	- - - บ	- - - ฉ

					-มา-หม่น	---หมอง
- - - -	- - - ด	- - ท ด	ร ล - ล	- - - ด	- ซ - ฟ	- - - ล
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฌ	- - - -	- - - บ	- - - ฌ

	-ด้วย-สังข์		---ทอง		- - - ไม่	---ถอด
- ด - -	- ฟ - ล	- - - ล	ซ ซ - ซ	- - - -	- - - ซ	- - - ฟ
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฌ	- - - -	- - - บ	- - - ฌ

			---รูป		---เงาะ	---ป่า
- - - ล	- ซ ด ฟ	- - - -	- - - ล	-ซ - ล ฟ	- - - ด	- ล - ล
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฌ	- - - -	- - - บ	- - - ฌ

เพลงในกลุ่มนี้จะมีการตัดจังหวะจาก 8 ห้อง ให้เหลือ 7 ห้องเพลง ทั้งทางเครื่องและทางร้อง แบ่งเป็นสองกระสวนจังหวะคือ

- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฌ	- - - -	- - - บ	- - - ฌ

การตัดจังหวะในห้องสุดท้ายที่ปรากฏในกระสวนจังหวะแบบนี้ถือเป็นความขาด *(Privation)* ซึ่งแสดงความงามรุกเร้า *(Sublime)* ตามรูปแบบของวัตถุสุนทรีย์

4. **จังหวะฉิ่งแบบเพลงเย้ย** เป็นรูปแบบของจังหวะฉิ่งที่เป็นลักษณะพิเศษในเพลงเย้ย **ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงยานี** (ครูมัณฑนา อยู่ยั่งยืน ผู้บอกทางร้อง)

เพลงเย้ย

- บัด	- เอย			- เจ้า	- เอย			- บัด	- นั้น
- ซ	- ล	- ท	ล ล	- ม	- ล	- ท	ร ล	- ม	- ล
						- -	- บ	- -	- ฌ

	- กำ		-แหง			- ห	นุมาน			- ห	นุมาน
- -	- ช	- ม	ช ท	- ล	- ล	ท ล	ช ช	- ม	- ม	- ช ร	ม ม
- -	- บ	- -	- ก	- บ	- ก	- บ	- ก	- บ	- ก	- บ	- ก

	-ชาญ	- ชัย	- ศรี		- ขึ่น		- มือ	- ถือ	-กล่อง	-เออ
- -	- ช	- ช	- ล	- -	- รำ	- -	ช ล	- ท	- ช	- ล
- -	- บ	- -	- ก	- -	- บ	- -	- ก	- -	- บ	- ก

	- เอย	- เจ้า	- เอย		-ดวง	-ชี	- วี		แล้วว่า		- นี่
- ท	ล ล	- ม	- ล	- ท	ร ำ ล	- ช	- ช	- -	ล ช	- -	- ม
- -	- บ	- -	- ก	- -	- บ	- -	- ก	- -	- บ	- -	- ก

		- อะ	- ไร			- อะ	- ไร		- เรา	- ได้	- มา
- ล	- ล	ท ล	- ช	- ม	- ม	- ช ร	- ม	- -	- ช	- ม	- ช
- บ	- ก	- บ	- ก	- บ	- ก	- บ	- ก	- -	- บ	- -	- ก

	- ถือ		-กล่อง	- ดวง	- ใจ	-เออ		- เอย	- เจ้า	- เอย
- -	- ท	- -	- ช	- ล	- ล	- ล	- ท	ล ล	- ม	- ล
- -	- บ	- -	- ก	- -	- บ	- ก	- -	- บ	- -	- ก

	-ของ	-ใคร	- เล่า		-อยาก		- รู้			- ดู	- เอา
- ท	ร ำ ล	- ช	- ช	- -	- ม	- ม	ช ล	- ล	- ล	ท ล	- ช
- -	- บ	- -	- ก	- -	- บ	- -	- ก	- บ	- ก	- บ	- ก

		- ดู	- เอา		- เถิด	- เจ้า	- ข้า
- ม	- ม	- ช ม	- ม	- -	- ม	- ช	- ช
- บ	- ก	- บ	- ก	- -	- บ	- -	- ก

เพลงเย้ยเป็นเพลงที่มีจังหวะพิเศษ ผู้วิจัยได้แบ่งห้องใหม่โดยให้แต่ละห้องมี 2 ตัวโน้ต เนื่องจากเพลงนี้มีการรวบจังหวะตามคำร้อง การบันทึกโน้ตแบบเดิมนั้น 1 ห้องบรรจุ 4 ตัวโน้ต แต่เมื่อเป็นการรวบจังหวะแล้วจังหวะที่เขียนแบบเดิมจะมีโน้ตเพียง 2 ตัวโน้ตใน 1 ห้องเพลง

ดังนั้นอาจทำให้เกิดการวัดจังหวะที่ผิดพลาดได้ ผู้วิจัยจึงบันทึกด้วยวิธีนี้เพื่อความสะดวกในการวัดจังหวะ ดังนี้

	- ถือ		-กล่อง	- ควง	- ใจ	-เออ
- -	- ท	- -	- ซ	- ล	- ล	- ล
- -	- บ	- -	- ก	- -	- บ	- ก

- - - ถือ	- - - กล่อง	- ควง - ใจ	- เออ
- - - ท	- - - ซ	- ล - ล	- ล
- - - บ	- - - ก	- - - บ	- ก

เมื่อเปรียบเทียบกระสวนจังหวะที่ปรากฏในเพลงนี้จะเห็นว่ามีลักษณะคล้ายจังหวะโอ้ แต่เป็นการตัดจังหวะของสองชั้นเหลือชั้นเดียว แต่จังหวะที่ตัดนั้นใช้เฉพาะจังหวะหนัก คือ เสียง "ฉับ" นั่นเอง

	- ขึ้น		- มือ	- ถือ	-กล่อง	-เออ
- -	- รำ	- -	ซ ล	- ท	- ซ	- ล
- -	- บ	- -	- ก	- -	- บ	- ก

เมื่อมีการแบ่งคำร้องที่กระชั้นถี่ขึ้น รูปแบบของจังหวะฉิ่งก็ปรากฏเป็นแบบชั้นเดียว เพื่อความกลมกลืนกับทำนองเพลง

-อยาก		- รู้			- ดู	- เอา			- ดู	- เอา
- ม	- ม	ซ ล	- ล	- ล	ท ล	- ซ	- ม	- ม	- ซ ม	- ม
- บ	- -	- ก	- บ	- ก	- บ	- ก	- บ	- ก	- บ	- ก

5. **จังหวะฉิ่งในเพลงเอกบท** เป็นรูปแบบของจังหวะฉิ่งที่มีการผสมผสานจังหวะฉิ่งหลากหลายรูปแบบ *ใช้ในการบรรเลงประกอบการแสดงโขนละคร เฉพาะบทที่ตัวละครอ่านสารอ่านพระราชสาส์นหรือจดหมาย*[1]

ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงเอกบท (ครูมัณฑนา อยู่ยั่งยืน ผู้บอกทางร้อง)

เพลงเอกบท

ราชสาส์น พระเจ้า
ซ้ฟ ซซ รำ ท ล้ซ ล่ลท้ซ้ล ล ลดำ ทดำรำดำ
บ บ

	จุม		พล	ถึง พระยา
- - - -	- - - ล	- - - ค่ล	-ัฟ - ซ	ล ัฟ้ซ ซ ท รำ ล ล
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฉ	บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ

	สา	มนต์
ซ ท่ท ล้ล ล ร ล ม ฟ้ร้ฟ ล ท รำ ท ล ฟ ล	- - - ล	- - - ฟ
บ บ	- - - บ	- - - ฉ

		กรุง		ใหญ่
ร ม ้ม ฟ ม ฟ้ร ร ร	- ซ - ้ซ	- - - ร	- - - ม	ร์ด - ทุ์ด
บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ	- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฉ

- - - ฟ	- ซ - ล	- รำดำล	- ซ - ฟ	- ลุ - ด	- ร - ฟ	- - ลซ	ฟ ซ - ล
- - - บ	- - - ฉ	- - - บ	- - - ฉ	- - - บ	- - - ฉ	- - - บ	- - - ฉ

[1]ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์, "เอกบท," **สารานุกรมเพลงไทย** (มปป): 312.

จากตัวอย่างมีรูปแบบของจังหวะฉิ่งลอยที่ปรากฏมีดังนี้

ราชสาส์น พระเจ้า
ซ๊ฟ ซซ รำ ท ล๊ซ ล์ลท๊ซ๊ล ล ลดำ ทดำรำดำ
บ บ

ถึง พระยา
ล๊ฟ๊ซ ซ ท รำ ล ล
บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ

ซ ท์ท ล๊ล ล ร ล ม ฟ๋ร๋ฟ ล ท รำ ท ล ฟ ล
บ บ

ร ม ๊ม ฟ ม ฟ๋ร ร ร
บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ

ท่วงทำนองดังตัวอย่างนั้นเป็นทำนองที่ต้องการความล่องลอย รูปแบบของจังหวะฉิ่งจึงปรากฏรูปแบบของจังหวะฉิ่งลอยเพื่อให้สัมพันธ์กับเพลง

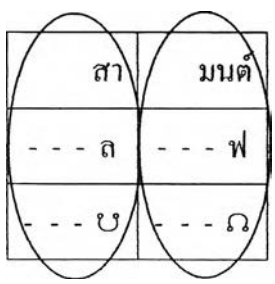

ในบทร้องนี้ พบรูปแบบของจังหวะฉิ่งแบบสองชั้น สัมพันธ์กับการบรรจุคำร้อง

	จุม		พล
- - - -	- - - ล	- - - ^{ด}ล	-^{ซ}ฟ - ซ
- - - -	- - - ป	- - - -	- - - ฉ

	กรุง		ใหญ่
- ซ - ^{ล}ซ	- - - ร	- - - ม	^{ร}ด - ทฺ^{ร}ด
- - - -	- - - ป	- - - -	- - - ฉ

จะเห็นได้ว่ากระสวนจังหวะฉิ่งกับกระสวนคำร้องนั้นสัมพันธ์กัน

6. **จังหวะฉิ่งในเพลงช้าปี่**

ตัวอย่างจังหวะฉิ่งในเพลงช้าปี่ (ครูสมาน น้อยนิตย์ และครูมัณฑนา อยู่ยั่งยืน ผู้บอกทำนอง)

เพลงช้าปี่

เมื่อ	เอย
ซ̃ม ซม^{ร}ทฺ^{ร}ม ซ ล ^{ท}ล^{ร}ลท^{ล}ซ^{ท}ล ล ท^{ล}ซ^{ท}ล รํ	
ป ป	

- - - -	- - - เมื่อ	- - - -	- - - นั้น	พระจักร
- - - -	- - - รํ	- ซ - ล	ทล^{ร}ท ท	ล ท^{ล}ซ^{ท}ล ลทล^{ร}ท ท รํ ท ซ ^{ล}ท^{ร}ท^{ล}ซ ล
- - - -	- - - ป	- - - -	- - - ฉ	ป ป ป ป ป ป ป ป ป ป ป ป ป ป

			กฤษ
- - - -	- - - ล	ท ล - ร์ ล	ท ิ ช - ช ั ม
- - - -	- - - ป	- - - -	- - - ฌ

คนตรีรับ

			- - - ช	- - - ม	- - - ล	- ม ำ ท	- ล - ช
			- - - ฌ	- - - -	- - - ป	- - - -	- - - ฌ

- ร ร ร	ล ุ ท ุ ร ม	- ช ช ช	ร ม ช ล	- ช ช ช	- ฟ - ช	- ล ล ล	- ท - ล
- - - -	- - - ป	- - - -	- - - ฌ	- - - -	- - - ป	- - - -	- - - ฌ

- ร - ช	- ล - ท	- ม ำ - ร ำ	- ท - ล	ท ล ช ม	- ช - ล	- - - ช	- ล ล ล
- - - -	- - - ป	- - - -	- - - ฌ	- - - ป	- - - ฌ	- - - ป	- - - ฌ

- - - ท	- ล ล ล	- ม ำ ร ำ ท	- ล - ช	- - ท ล	ช ล - ท	- - ช ช	- - ล ล
- - - ป	- - - ฌ	- - - ป	- - - ฌ	- - - ป	- - - ฌ	- - - ป	- - - ฌ

- - ท ท	- - ร ำ ร ำ	- - ม ำ ม ำ	- - ร ำ ร ำ	- - ท ท	- - ล ล	- - - ล	- - ท ล
- - - ป	- - - ฌ	- - - ป	- - - ฌ	- - - ป	- - - ฌ	-ป-ฌ	-ป-ฌ

- - ช ล	- - ท ล	- ล ท ล	ช ฟ ม ร	ฟ ม ร ม	ฟ ช ล ช	- ร - ช	- ล - ท
-ป-ฌ	-ป-ฌ	-ป-ฌ	-ป-ฌ	-ป-ฌ	-ป-ฌ	-ป-ฌ	-ป-ฌ

- ม ำ - ร ำ	- ท - ล	ท ล ช ม	- ช - ล				
-ป-ฌ	-ป-ฌ	- - - ป	- - - ฌ				

ลูกคู่

พระจักร	กฤษ
ท ซ ลท ซ ซ ล ม (ฟ) ซ ซล ซ ซ ซ	

ฤท	ธิรงค์	นั่น	แหละ	เอย	เรือง	ศรี
ท	ล ล	ฟ	ซ	ฟ	- - - ล	- - - ลรำ
					- - - บ	- - - ฉ

เสด็จ	ออก	พลับพลา	เอย
ลซ ลำท ลฟ ซ	ฟ	ท ล ลท ซ ล	ล ท ซ ล รำ
บ บ			

- - - -	- - -หน้า	- - - -	- - คีรี	ภู
- - - -	- - - รำ	- ซ - ล	ทลำท ทท	ล ท ซ ล ทลำท ท รำ ท ท ซ ล
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฉ	บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ

	เอย		มี
- - - -	- - - ล	ล - ล	ท ซ - ซ
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฉ

ดนตรีรับเหมือนเดิม

ลูกคู่

ภู	มี							
ล ทล	ล	ซ	ล	ม (ฟ)	ซ	ซล	ซ ซ	ซ

ตรัส	ประพาส	นั่น	แหละ	เอย	ราช	ชการ
ซ	ล ซ	ซ ฟ	ซ	ฟ	- - - ม	- - - ซ ซ
					- - - บ	- - - ฉ

เพลงช้าปี่เป็นเพลงที่มีรูปแบบของจังหวะฉิ่งระคนกันหลากหลายรูปแบบ ซึ่งสัมพันธ์กับท่วงทำนอง จะเห็นได้ว่าในทำนองร้องกับทำนองเครื่องนั้นรูปแบบจะต่างกัน ในบทร้องของช้าปี่นั้นจะมีท่วงทำนองล่องลอยสลับกับท่วงทำนองที่ลงจังหวะปกติ รูปแบบของจังหวะฉิ่งก็ดำเนินไปตามท่วงทำนองในแต่ละช่วงดังนี้

ท่วงทำนองล่องลอยปรากฏรูปแบบของจังหวะฉิ่งลอย

เมื่อ				เอย			
ซ ม	ซม ทุ ม	ซ	ล	ทล ร ล ท ซ ทล	ล	ท ซ ทล	ร ำ
บ บ							

พระจักร									
ล	ท ซ ทล	ล	ทล ร ท	ท	ร ำ	ท	ซ	ท ร ท ซ	ล
บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ									

เสด็จ ออก พลับพลา เอย
ลซ ล่ทล๊ฟ๊ซ ซ๊ฟ ทล ่ลท๊ซ๊ล ล ท๊ซ๊ล รํ
บ บ

ฎู
ล ท๊ซ๊ลทล่ท ท รํ ท ท๊ซ ล
บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ บ

ส่วนช่วงที่เป็นท่วงทำนองลอยตอนลูกคู่มารับนั้น ไม่ปรากฏรูปแบบฉิ่งลอย จากการสัมภาษณ์พบว่าจะตีฉิ่งหรือไม่ก็ได้

ตอนลูกคู่ก็มีทั้งที่ตีและไม่ตี บางคนก็ตีรัวคลอไปเรื่อยๆ บางคนก็ไม่ตี แต่ส่วนใหญ่เขาจะไม่ตี ก็ไม่ถือเป็นผิดถูกอะไร แต่ต้องเข้าจังหวะให้ถูกตอนท้าย อย่างตรงไหนเป็นทำนองที่ไม่ควรตีฉิ่งฉับก็ไม่ต้องตี อย่างตอนขึ้นก็ตีรัวเรื่อยๆ ไปจนเข้าจังหวะ[2]

ตอนลูกคู่เขาจะไม่ตีฉิ่ง ไปรับตอนหลังจากนั้นแหละเลย คนฉิ่งต้องฟังร้องให้ออก และเข้าจังหวะให้ถูก[3]

ก็ไม่ถือเป็นผิดถูกนะ แล้วแต่ บางคนตี บางคนไม่ตี[4]

ในช่วงทำนองตรงนี้ไม่ว่าจะตีฉิ่งหรือไม่ก็ตาม สำคัญที่ว่าจะต้องเข้าจังหวะฉิ่งตอนหมดวรรคให้ถูกต้อง ตามตัวอย่างปรากฏรูปแบบจังหวะฉิ่งแบบสองชั้น

---

[2]สัมภาษณ์ มัณฑนา อยู่ยั่งยืน, คีตศิลปิน กรมศิลปากร, 3 พฤษภาคม 2549.

[3]สัมภาษณ์ สมาน น้อยนิตย์, ที่ปรึกษาด้านศิลปวัฒนธรรม บริษัท โอเชี่ยนมีเดีย จำกัด, 3 พฤษภาคม 2549.

[4] สัมภาษณ์ ไชยยะ ทางมีศรี, ดุริยางคศิลปิน กรมศิลปากร, 6 พฤษภาคม 2549.

พระจักร	กฤษ
ท ซ ลท ซ ซ ม ซ ล ม (ฟ) ซ ซล ซ ซ ซ	

ฤท	ธิรงค์	นั่น	แหละ	เอย	เรือง	ศรี
ท ทล	ล ล	ซ ฟ	ซ	ฟ	- - - ล	- - - ลำ
					- - - บ	- - - ฉ

ภู	มี
ล ทล ล ซ ล ม (ฟ) ซ ซล ซ ซ ซ	

ตรัส	ประพาส	นั่น	แหละ	เอย	ราช	ชการ
ซ	ล ซ	ซ ฟ	ซ	ฟ	- - - ม	- - - ซ ซ
					- - - บ	- - - ฉ

นอกจากนี้ยังพบรูปแบบของจังหวะฉิ่งแบบสามชั้น ดังนี้

- - - -	- - - เมื่อ	- - - -	- - - นั้น
- - - -	- - - ำ	- ซ - ล	ทล ท ท
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฉ

			กฤษ
- - - -	- - - ล	ล - ล	ท ซ - ซ ม
- - - -	- - - บ	- - - -	- - - ฉ

- - - -	- - -หน้า	- - - -	- - คีรี
- - - -	- - - รำ	- ซ - ล	ทล ท ทท
- - - -	- - - ษ	- - - -	- - - ฉ

	เอย		มี
- - - -	- - - ล	ทล - ล	ท ซ - ซ
- - - -	- - - ษ	- - - -	- - - ฉ

เมื่อดนตรีรับจะเห็นว่าปรากฏรูแบบของจังหวะฉิ่งทั้งสามชั้น สองชั้น และชั้นเดียว ซึ่งเป็นไปตามสำนวนเพลงตามอย่างจังหวะฉิ่งแบบสามัญนั่นเอง

จากการศึกษารูปแบบของจังหวะฉิ่งแบบพิเศษในบทนี้ สามารถสรุปได้ว่าเป็นการผสมผสานรูปแบบของจังหวะฉิ่งซึ่งจะเห็นได้ว่ามีรูปแบบฉิ่งหลายแบบระคนกัน แต่ถ้าหากพิจารณาแล้ว รูปแบบของจังหวะฉิ่งที่ใช้นั้นมีพื้นฐานมาจากแบบสามัญ เพียงแต่เป็นการสร้างสรรค์ เรียบเรียง โดยนำมาใช้ให้เหมาะสมกลมกลืนกับทำนองต่างๆ ของเพลง ผู้บรรเลงฉิ่งจะต้องทราบและจะต้องมีความเข้าใจในเพลงที่มีลักษณะเฉพาะต่างๆ เพื่อให้เพลงนั้นดำเนินไปอย่างราบรื่นเรียบร้อย